

The article gives the idea that it is correct to present such subtypes of system of punishments as «punishments connected with isolation» and «punishments not connected with isolation». There is such a notion as «isolation», the essence of which is primarily associated with the deprivation of the possibility to contact with other people and separate a person from the social environment, etc. This very notion allows to differentiate the punishments to independent subsystems.

Thus, the author makes a conclusion that the key feature that integrates punishments associated with isolation of the person is a forced isolation in a penal institution. And of course for punishments not connected with isolation the main feature is the lack of isolation that has the effect of maintaining a certain social status, her/his family and social relationships, professional qualifications, etc.

To sum it up, the system of punishment not connected with isolation is the range of punishments which are not related to the restriction of social relations, work, family relationships, etc. These punishments are set in a certain order. They are definitely foreseen under Criminal Code of Ukraine. I. e. all punishments except arrest, detention in a disciplinary military unit, imprisonment for a fixed term, lifelong imprisonment.

Стаття надійшла 22 січня 2014 р.

УДК 343.123:343.46

Д. В. Фальшовник

РЕЙДЕРСТВО ЯК РІЗНОВИД ПРОТИДІЇ ЗАКОННІЙ ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто окремі ознаки рейдерства, форми і методи його вчинення. Зазначено, що рейдер – це фізична або юридична особа, яка спеціалізується на перехопленні оперативного керівництва підприємством чи заволодінні його власністю, використовуючи спеціально інсценований бізнес-конфлікт та інші заходи. Охарактеризовано види «білих», «чорних» рейдерів і тринмейлерів, надано їх досконале визначення. Зазначено, що діяння здійснюється шляхом незаконного поглинання чи захоплення одного суб'єкта господарювання або частини його власності іншим. Аргументовано, що рейдерство – це комбінована (економічна, юридична, організаційна, інформаційна) діяльність, спрямована на заволодіння бізнесом. Визначено етапи здійснення рейдерства. Виокремлено такі основні форми і методи діяльності рейдерів: дестабілізація роботи підприємства; судові позови щодо непровадження зборів та призначення судового виконувача обов'язків щодо управління та ін.

Ключові слова: рейдерство, форми, методи, причини, особа злочинця, підготовка до злочину.

Постановка проблеми. В процесі дослідження встановлено, що сьогодні в Україні відбувається активний перерозподіл власності. На нашу думку, така тенденція має об'єктивний характер. Такі процеси пов'язані з переливанням капіталів від одних власників до інших. Загалом у цивілізованому світі такий процес оцінюється позитивно, оскільки дозволяє переводити капітали з менш ефективних галузей економіки у більш ефективні, від слабких власників до сильних. Йдеться про удосконалення ринкового механізму, активізацію капіталу.

Водночас сучасні кризові умови створили надзвичайно сприятливе середовище для активізації кримінально-тіньової діяльності, окремим аспектом якої є рейдерство. Організована злочинність формує не тільки «паралельну» економіку, а й відповідні владні кримінальні структури, які все більше загрожують існуванню держави.

Мета статті – дослідження форм рейдерства та основних способів його вчинення.

Стан дослідження. Наукові дослідження юристів, економістів та напрацювання практиків М. Арманова, Г. Вознюка, В. Глушкова, О. Джужи, А. Загороднього, О. Кальмана, А. Кінаха, В. Захматова, О. Користіна, В. Крутова, М. Погорецького, П. Пригунова, В. Картавцева, А. Кушнарьова, Я. Монастирського, В. Куца, А. Орлеана, П. Орлова та інших, що присвячені питанням вивчення рейдерства, наводять різні його визначення і види. Це, зокрема, «біле», «чорне», «сіре» тощо захоплення підприємства. Шляхи і практичні прийоми, пов'язані зі своєчасною протидією незаконному захопленню підприємств в Україні, є актуальними і потребують більш ґрунтовніших досліджень [1, с. 22].

Нині А. Г. Загородний, Г. Л. Вознюк виділяють три види рейдерів «білих», «чорних» та гринмейлерів:

– рейдер «білий» – особа (юридична або фізична), котра, використовуючи прогалини в корпоративному законодавстві, прагне встановити свій контроль над певним підприємством і пропозиція якої, на відміну від небажаної пропозиції, є прийнятною для цього підприємства. Такі рейдери застосовують стандартний набір прийомів щодо маніпулювання акціями та частками підприємства, а також використовують суперечність між власниками бізнесу;

– рейдер «чорний» – особа (юридична або фізична), котра намагається встановити свій контроль над певним підприємством, але є небажаною для нього. В арсеналі таких рейдерів – різні протиправні

прийоми, зокрема фальсифікація та незаконне вилучення документів підприємства, підкуп суддів, прокурорів, чиновників місцевих адміністрацій, а також силові захоплення підприємства [2, с. 624];

– гринмейл – діяльність акціонера, який володіє мізерною часткою акцій, спрямована на одержання надприбутку за допомогою спекуляцій або зловживань своїми правами акціонера стосовно підприємства; корпоративний шантаж, суть якого полягає у придбанні певною особою (рейдером) невеликого пакету акцій у міноритарних акціонерів (бажано блокуючого) і реалізації своєї політики щодо діяльності підприємства або продажу рейдером мажоритарним акціонерам свого пакета акцій за значно завищеною ціною [2, с. 158].

Термін «рейдер» (англ. *raider*, від *raid* – нападник) [3, с. 490].

Рейдер – це фізична або юридична особа, яка спеціалізується на перехопленні оперативного керівництва підприємством чи заволодінні його власністю, використовуючи для цього спеціально інсценований бізнес-конфлікт та інші заходи [4, с. 8].

Рейдерство – вилучення майна на законних підставах, в основі виникнення яких лежать прогалини в законі або системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб тощо) [5].

О. Г. Кальман та А. М. Погорецький виділяють чотири основні способи захоплення підприємства: через акціонерний капітал; через кредиторську заборгованість; через органи управління; шляхом оспорування підсумків приватизації [6, с. 150].

Вітчизняний учений Д. В. Зеркалов як рейдерство визначає процес захоплення власності фірми або перехоплення оперативного управління за допомогою спеціально створеного та розіграного бізнес-конфлікту [4, с. 8].

А. Ю. Кірсєв у своїх працях визначає рейдерство як систематичну проектну діяльність на ринку корпоративного контролю, що спрямована на протиправне отримання контролю над активами інших суб'єктів економічної діяльності із завданням їм економічного та інших видів збитків [7, с. 4].

З. З. Тарханова у своїй дисертаційній роботі дає визначення рейдерству через похідне поняття «рейдер» – найнятий професіонал, який використовує кримінальні методи захоплення чужої власності, як-от: підроблення документів, фальсифікація судових рішень, знищення реєстру, все, що дозволяє захопити контрольний пакет акцій, ліквідні активи, товари, немайнові активи підприємства [8, с. 5].

Виклад основних положень. Рейдерство – це незаконне поглинання чи захоплення одного суб’єкта господарювання або частини його власності іншим. За суттю – це комбінована (економічна, юридична, організаційна, інформаційна) діяльність, спрямована на заволоння бізнесом. Рейдерське захоплення не є розбійницьким нападом. Це ретельно спланована акція, підготовка якої може здійснюватися впродовж декількох років. Великі рейдерські структури мають величезний штат різноманітних фахівців: це економісти, юристи, менеджери та особи, основним завданням яких є збирання інформації. Рейдерське захоплення передбачає декілька етапів: інформаційний – збирання корисної інформації щодо підприємства, обраного жертвою (щодо активів, господарської діяльності, продукції, фінансового стану, засновників, керівників, емітованих цінних паперів тощо); підготовчий – створення негативного інформаційного фону щодо підприємства з використанням засобів масової інформації задля його дискредитації перед менеджерами та акціонерами; акціонерний – скуповування через підставних осіб акцій підприємства в дрібних акціонерів, заміна власників і керівництва; судовий – з метою формування умов для арешту акцій, часток або майна подання надуманих позовів у суди, відкриття карних справ; силовий – захоплення підприємства, формування паралельного органу управління, фізичний контроль над підприємством; поглинання – узаконення прав нових власників.

Основними об’єктами рейдерів є ВАТ (відкриті акціонерні товариства) та ЗАТ (закриті акціонерні товариства), хоча під їх атаки потрапляють і ТОВ (товариства з обмеженою відповідальністю), що є фінансово нестабільними, у яких існує конфлікт між власниками.

С. С. Чернявський, О. Є. Користін та Я. В. Монастирський вивчаючи дослідження західних фахівців, і стверджують, що їх рейдери виконують роль «санітарів бізнесу» і в такий спосіб сприяють його економічному розвитку, зокрема вони:

- усувають від управління бізнесом неефективний менеджмент;
- запобігають зловживанням солідних акціонерів;
- реструктуризують підприємства, що нерезультативно працюють. Урешті власники атакованої компанії навіть виграють від «вдадої» рейдерської атаки, оскільки вартість їх акцій (разом із вартістю акцій, придбаних рейдером) збільшується. По суті, інститут «рейдерства» став одним із найважливіших інструментів захисту інтересів міноритарних акціонерів [9, с. 97].

Останнім часом цей термін застосовується для позначення фактів протиправного захоплення підприємств, що, на жаль, набуло в Україні масового характеру. Так, за різними даними, протягом останніх двох років було здійснено від двох до трьох тисяч рейдерських атак. Суспільна небезпечність рейдерства полягає не лише в посяганні на власність окремих осіб, а й на економічну безпеку держави загалом, оскільки призводить до руйнування ефективно працюючих підприємств, загострює соціальне напруження, знижує інвестиційну привабливість України.

Практика набуття всупереч волі власника права власності на підприємства (або ту частку, яка дає можливість контролювати їхню діяльність) не є надзвичайною подією за умов ринкових економічних відносин. Але у розвинутих країнах для досягнення цієї мети використовуються суто економічні методи: у дрібних власників акції скуповуються за ціною, значно вищою від тієї, яку може запропонувати емітент. Таким чином формується контрольний пакет, який і дає можливість контролювати діяльність підприємства.

С. Москаленко зазначає, що випадки рейдерства в його різноманітних проявах можна спостерігати в різні часи, і майже в усіх країнах із ринковою економікою.

Це явище, як правило, викликане різними чинниками: недосконалістю законодавства, бажанням іноземних компаній увійти на ринки інших країн тощо. Рейдерство можна порівняти з середньовічним піратством [10, с. 117].

У результаті дослідження встановлено, що дії рейдерів можуть бути скеровані на задоволення особистих потреб таких агресорів, шляхом захоплення підприємств, фірм, акціонерних товариств із метою подальшого перепродажу та наживи, а також на замовлення окремих осіб за певні дивіденди, винагороду чи надання відповідних послуг.

У цьому контексті можемо виокремити такі основні форми і методи діяльності рейдерів:

- дестабілізація роботи підприємства;
- судові позови щодо непроведення зборів та призначення судового виконувача обов'язків щодо управління;
- відкриття кримінального провадження;
- переоформлення акцій на свою користь із порушенням чинного законодавства;
- зрив проведення чергових зборів акціонерів;
- скуповування акцій у міноритарних акціонерів;

- проведення додаткової емісії на великі суми із порушенням прав основних акціонерів;
- забезпечення підтримки незаконних рішень судів і державних органів через корумпованих чиновників;
- заміна усього керівництва підприємства, його перепродаж із метою ліквідації.

Узагальнюючи численні публікації визнаних фахівців у галузі злиттів та поглинань, можна виділити такі способи рейдерства:

- 1) крадіжка акцій;
- 2) маніпуляції з реєстром;
- 3) підкуп посадових осіб;
- 4) силове захоплення товариства.

На нашу думку, основною причиною виникнення та поширення рейдерства є недосконалість чинного законодавства, особливо тієї його частини, яка регулює корпоративне право, діяльність акціонерних товариств.

Механізм протиправного захоплення підприємства є добре організованим, продуманим, цілеспрямованим і комплексним заходом, що вимагає від його ініціаторів (рейдерів) значних інтелектуальних і фінансових ресурсів. Так, у багатьох випадках під час здійснення захоплення підприємств рейдери використовують прогалини законодавства, намагаючись надати своїм діям видимість законних, але це тільки зовнішній вигляд дій, оскільки будь-який рейд є відверто кримінальним діянням.

Спеціалісти вказують на те, що рейдерів можна притягнути до суду за окремими статтями Кримінального кодексу, але на практиці це відбувається нечасто. Правоохоронцям складно довести факт рейдерства – досудові розслідування надто заплутані, а висококваліфікованих слідчих не вистачає, щоб розібратися у всіх діяннях корпоративного конфлікту [11].

Безкарність рейдерів та пасивність органів влади розбещує суспільство, а будь-які заходи у сфері боротьби з рейдерством будуть неефективними за відсутності в керівництві країни політичної волі та конструктивного консенсусу з цього питання.

Іншою причиною виникнення та поширення рейдерства є корупція. Спеціалісти зазначають, що рейдеру атакувати простіше та й вибір засобів полегшується, якщо останній заручиться допомогою конкретних представників державних органів. Так, «Антирейдерський союз підприємців України» зауважує на тому, що окремі представники

державних органів не тільки не перешкоджають рейдерам, але й фактично виконують їх замовлення.

У багатьох випадках поширенню рейдерства сприяє і бездіяльність правоохоронних органів. Передусім це стосується органів прокуратури, які не завжди реагують на порушення вимог Цивільно-процесуального та Господарського процесуального кодексів України, а також інших законів під час розгляду суддями позовів, ініційованих рейдерами.

А. Орлеан та Р. Дурдієв стверджують, що проблема криміналізації рейдерства обумовлюється складністю цього явища. По-перше, рейдерство може вчинятися кількома альтернативними або сукупністю різних дій (ухвалення неправосудного рішення суду, незаконні дії службової особи, підrobка документів, фальсифікація доказів, примушування до вчинення правочину чи відмови від його вчинення, самоправство або застосування фізичного насильства). По-друге, у вчиненні таких дій можуть брати участь різні співучасники (замовник або особа, в інтересах якої вчиняються рейдерські дії; особа, яка безпосередньо організовує рейдерську схему, а також виконавці незаконних дій – складових рейдерської схеми тощо). Очевидно, що окремі випадки рейдерства можуть надзвичайно відрізнитись один від одного, і тому складно поєднати всі різновиди рейдерства в одному складі злочину. Означена ситуація обумовлює існування двох різних шляхів вдосконалення кримінального законодавства з метою протидії рейдерству [12, с. 86].

Н. О. Гуторова доводить, що в Україні (як і в більшості пострадянських країнах) злиття та поглинання підприємств часто відбувається не для оптимізації їх економічної діяльності, а скоріше з метою привласнення чужого майна [13, с. 9].

І тому, на наш погляд, буде помилкою називати суто економічне явище, пов'язане з поглинанням чи злиттям підприємств, терміном «рейдерство», що більше стосується правової сфери в Україні і відповідно має суттєву кримінальну складову – відверто захоплення чужої власності, поєднане з корупцією у судових органах.

Ми вважаємо, що рейдерство саме для України – це завжди складний і високоінтелектуальний, найчастіше саме злочинний бізнес, тобто кримінальний, як, наприклад, зазначають вчені О. Г. Кальман та А. М. Погорецький [6, с. 155].

Протиправна діяльність рейдерів має індивідуальний характер і водночас можна визначити загальні риси цього явища:

1) підроблення документів, які надаються для державної реєстрації, що вносяться до відомостей про юридичну особу.

2) підроблення друку і підпису нотаріуса на заяві про державну реєстрацію змін, що вносяться до відомостей про юридичну особу.

3) державна перереєстрація права на власність і розпорядження юридичною особою здійснюється без експертної перевірки достовірності цих документів, які надаються від імені власників підприємства в органи податкової служби. Така ситуація складається через те, що органи податкової адміністрації не мають можливості і не зобов'язані за законом проводити масові експертизи достовірності підписів і друку на документах, що їм надаються.

4) підроблення договору купівлі-продажу (оренди) майна підприємства.

5) підроблення документів, які дають право на здійснення операцій із акціями компанії-мети (без участі суду). Це можуть бути рішення зборів і акціонерів, виписки з реєстру акціонерів акціонерного товариства.

Дії зловмисників базуються на тому, що законна процедура підтвердження достовірності підпису фізичних осіб на документах про перехід права власності на цінні папери прописана недостатньо жорстко.

Тому можна виділити такі негативні наслідки рейдерства в Україні:

– корумпованість системи органів державної влади і управління;

– порушення основоположних прав і свобод людини і громадянина (права на власність, права на таємницю листування та кореспонденції, права на особисте життя, права на вільне зайняття підприємницькою діяльністю, права на захист своїх порушених прав тощо);

– завдання суттєвих збитків системі господарювання країни;

– погіршення авторитету правоохоронних та судових органів;

– створення гострих соціальних проблем тощо [14, с. 62].

Висновок. Отже, проаналізувавши наукові погляди українських та зарубіжних вчених щодо рейдерства, нами встановлено особливості цього явища, що пояснюється здебільшого відсутністю належного його нормативно-правового закріплення і виступає як процес захоплення підприємницьких структур у власність проти волі її власників/власника, що здійснюється шляхом реалізації різних

протиправних дій з боку захоплювача з метою швидкого перепродажу об'єкта.

1. Панасенко Р. А. Щодо криміналізації та тлумачення «рейдерства» в Україні / Р. А. Панасенко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. Спецвипуск. – 2010. – № 5. – С. 21–29.

2. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородний, Г. Л. Вознюк. – 3-тє вид., доп. та переробл. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2011. – 844 с.

3. Словник іншомовних слів / Уклад.- С.М. Морозов, Я.М. Шкарупа.- М.: Наук. думка, 2000.- 680 с.

4. Зеркалов Д. В. Рейдеры: пособие / Д. В. Зеркалов. – К.: КИТ, 2007. – 188 с.

5. Рейдер (економіка). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.

6. Кальман О. Г. Рейдерство: причини та заходи протидії / О. Г. Кальман, М. А. Погорецький // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – Зароріжжя: ЗЮІ ДДУВС, 2009. – № 3. – С. 150–160.

7. Киреев А. Ю. Рейдерство в российской экономике: сущность, тенденции и возможности противодействия / А. Ю. Киреев: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 / А. Ю. Киреев. – М., 2005. – 21 с.

8. Тарханова З. З. Функционирование института рейдерства в РФ: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. экон. наук: спец. 09.00.01 / З. З. Тарханова. – Владикавказ, 2008. – 23 с.

9. Чернявський С. С. Поняття та сутність рейдерства. Стан і перспективи поширення цього явища в Україні. Розкриття та розслідування злочинів слідчими та оперативними працівниками органів внутрішніх справ: зб. метод. рек. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, Я. В. Монастирський; за заг ред. П. В. Коляди. – К.: УВПД ГШ МВС України, 2010. – С. 96–144.

10. Москаленко С. Рейдерство: загальна характеристика, окреслення проблем боротьби / С. Москаленко // Юридичний журнал. – К.: Юстініан, 2007. – № 3(57). – С. 117–119.

11. Привалов А. Рассуждение о рейдерстве по методе барона Кювье / А. Привалов, А. Волков. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.comurptionet.ru/>.

12. Орлеан А. Щодо криміналізації рейдерства / А. Орлеан, Р. Дурдієв // Вісник прокуратури. – К.: ГПУ, 2007. – № 8(74) – С. 83–88.

13. Гуторова Н. О. Щодо встановлення кримінальної відповідальності за рейдерство / Н. О. Гуторова // Юридичний радник. – 2007. – № 2. – С. 6–9.

14. Берлач Ю. А. Правове визначення рейдерства / Ю. А. Берлач // Південноукраїнський правничий часопис. – Одеса: ОДУВС, 2009. – № 1. – С. 60–62.

Фальшовник Д. В. Рейдерство как разновидность противодействия законной хозяйственной деятельности.

Рассматриваются отдельные признаки рейдерства, формы и методы его совершения. Отмечено, что рейдер – это физическое или юридическое лицо, которое специализируется на перехват оперативного руководства предприятием или завладении его собственностью, используя для этого специально инсценированный бизнес-конфликт и другие мероприятия. Подана характеристика видам рейдеров «белых», «черных» и гринмейлеров и поданы совершенные определения.

Отмечено, что оно осуществляется путем незаконного поглощения или увлечения одного субъекта ведения хозяйства или части его собственности другим. За сутью рейдерство – это комбинированная (экономическая, юридическая, организационная, информационная) деятельность, направленная на завладение бизнесом. Определены этапы осуществления рейдерства. В данном контексте выделены такие основные формы и методы деятельности рейдеров: дестабилизация работы предприятия; судебные иски относительно непроведения собраний и назначения судебного исполнителя обязанностей относительно управления и др.

Ключевые слова: рейдерство, формы, методы, причины, лицо преступника, подготовка к преступлению.

Falshovnyk D. V. Raiding as a kind of counter to the legitimate governmental activities of households.

In the article examined separate signs of corporate raid, form and methods of his feascance. It is marked that a raider it a physical or legal person that is specialized on intercept of operative guidance by an enterprise or laying hands on his property, using a frameup business-conflict and other measures for this specially. Description is given to the types of raiders «white», «black» and grimmeler and they are given perfect determination.

It is marked that illegal absorption or fascination of one subject of menage or part of his property comes true by a way other. After essence corporate raid. it is the combined (economic, legal, organizational, informative) activity sent to laying hands on business. The stages of realization of corporate raid are certain. Such basic forms and methods of activity of raiders are in this context distinguished: destabilization of work of enterprise; court claims in relation to not holding meeting and setting of judicial performer duties in relation to a management and other.

It is marked that a mechanism of fascination of enterprise is до-бпе by the carefully thought out, purposeful and complex measure that requires from his initiators (raiders) of considerable intellectual and financial resources organized.

Yes, in many cases during realization of fascinations of enterprises raiders are used by the blanks of legislation, trying to give visibility of legal to the actions, but where only there is original appearance of actions, as any raid is frankly a criminal act.

Certain general lines of raiders that carry individual character: imitations of documents, that appear for state registration, that brought in to information about a legal entity; an imitation of printing and signature of notary is on a statement about state registration of changes that is brought in to information about a legal entity and other.

Key words: capture, forms, methods, reasons, criminal, preparation to the crime.

Стаття надійшла 1 листопада 2013 р.

УДК 343.359

О. Г. Ярема

ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Порушено питання фінансово-правового регулювання валютної системи. Аргументовано, що розвиток сучасних валютних відносин в Україні потребує їх належного правового регулювання. Ця обставина призводить до необхідності наукового аналізу змін, що відбуваються, а також теоретичного осмислення питань фінансово-правового регулювання валютних відносин. Підкреслено, що науковий аналіз валютно-правових відносин відображає дуалізм права, суперечливу єдність публічних і приватних засад у регулюванні валютних відносин, міжгалузевий характер валютного законодавства, комплексну правову природу валютної відповідальності. Ці фактори актуалізують питання про правову природу, галузеву приналежність, правову долю валютного права. Зазначимо, що фундаментальні основи валютного права формуються під впливом конституційно-правових норм.

Ключові слова: валюта, фінансова система, валютна система, фінансово-правове регулювання, валютна діяльність.

Постановка проблеми. За своєю природою загалом відносини у сфері валютної діяльності мають публічний і комплексний характер. Відповідно, вони регулюються нормами різних галузей національного права, зокрема нормами фінансового права. Фінансово-правове регулювання валютних відносин нещодавно сформоване і зумовлює формування напрямів правотворчої та правозастосовної діяльності. Слід